

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Kataja, Kati; Pirskanen, Henna; Simonen, Jenni

Title: Kulttuurien kaleidoskooppi : maahanmuuttajat ja suomalaiset juomatavat

Year: 2016

Version:

Please cite the original version:

Kataja, K., Pirskanen, H., & Simonen, J. (2016). Kulttuurien kaleidoskooppi : maahanmuuttajat ja suomalaiset juomatavat. In M. Holmila, K. Raitasalo, & C. Tigerstedt (Eds.), Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot : vanhemmat, lapset ja alkoholi (pp. 98-117). Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Raportti (terveyden ja hyvinvoinnin laitos), 25. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-738-1>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Kulttuurien kaleidoskooppi – maahanmuuttajat ja suomalaiset juomatavat

Kati Kataja, Henna Pirskanen & Jenni Simonen

Maahanmuuttajataustaisissa perheissä suhtautuminen alkoholiin eroaa usein kantasuomalaisten tavoista, ja perhesuhteet saattavat toimia erilaisella logiikalla. Millaiseksi alkoholinkäyttö ja alkoholikasvatus muotoutuvat perheissä, joissa toisaalta suomalaiset odotukset ja toisaalta maahanmuuttajien oman kotimaan näkemykset kohtaavat toisensa? Millaisia selviytymisstrategioita maahanmuuttajataustaiset nuoret ja vanhemmat ovat kehilleet toimiakseen mielekkäällä tavalla suomalaisten juomatapojen ilmastossa?

Alkoholinkäyttö on jännitteinen aihe, joka voi koetella sukupolvien välistä suhdetta. Monikulttuurisesta näkökulmasta alkoholinkäyttö on entistäkin kompleksisempi kysymys, sillä alkoholiin liitetään eri kulttuureissa erilaisia merkityksiä ja moraalisia latauksia. Esimerkiksi se, miten, missä ja kenen on sopivaa juoda alkoholia, voidaan ymmärtää eri kulttuureissa eri tavoin. Kun Suomessa alkoholi on laajasti hyväksytty ja laillinen päihde, sen nauttiminen jossakin muualla on sosiaalisesti sopimatonta tai uskonnollisen vakaumuksen vastaista. Tässä artikkelissa keskitymme alkoholinkäytön ja alkoholikasvatuksen kysymyksiin Suomessa asuvien maahanmuuttajien kertomana.

Tutkimusta varten haastattelemamme maahanmuuttajat pyrkivät löytämään oman paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa. He joutuvat usein tasapainottelemaan ristiriitaisten odotusten ja niihin liittyvien käyttäytymistapojen välillä ja kehittämään selviytymisstrategioita voidakseen toimia mielekkäästi. Kodin suljetussa piirissä entisen kotimaan tavat ja

arvot saattavat olla etusijalla. Maahanmuuttajaperheiden lapset ja nuoret kuitenkin usein kohtaavat suomalaisen yhteiskunnan tavat koulun ja kaverisuhteiden välityksellä aiemmin ja aivan eri ikävaiheessa kuin heidän vanhempansa. Suomalaisilla juomatavoilla on perheen nuorille siis eri merkitys kuin heidän vanhemmilleen, jotka ovat tulleet Suomeen aikuisina. Tällä on vaikutusta siihen, että alkoholikasvatuksen äärellä sekä nuoret että vanhemmat kohtaavat tilanteita, joihin heillä ei ole tarjolla valmiita malleja.

Riippumatta siitä, ovatko haastattelemamme maahanmuuttajat itse halukkaita omaksumaan jotain suomalaisesta alkoholikulttuurista vai eivät, he eivät voi täysin sulkea silmiään siltä. Sen lisäksi, että he tekevät havaintoja suomalaisesta alkoholinkäytöstä, heidän eteensä tulee väistämättä tilanteita, joihin pitää osata suhtautua. Avaamme näitä teemoja analysoimalla kolmen maahanmuuttajista koostuvan keskusteluryhmän pohdintoja.

Aineistomme on niukka: keskitymme analyysissämme kolmen eri sukupolvea edustavan ryhmän – teini-ikäisten, nuorten aikuisten ja äitien – näkemyksiin. Aineisto on kuvattu tarkemmin liitteessä 1. Kohdejoukkoamme ei yhdistä mikään tietty kansallisuus, kulttuuri tai etninen tausta, sillä haastattelemamme maahanmuuttajat ovat muuttaneet Suomeen eri maista ja edustavat monenlaisia ajattelutapoja. Heitä yhdistävä tekijä on se, että he katselevat suomalaista kulttuuria osittain ulkopuolisin silmin ja pyrkivät löytämään oman paikkansa elää ja toimia suomalaisessa yhteiskunnassa – osittain ehkä omaksuen suomalaisia tapoja, osittain pyrkien säilyttämään lähtömaan kulttuurista mukanaan tuomia arvoja (1).

Maahanmuuttajien perhesuhteisiin keskittyvissä tutkimuksissa toistuvat kaksi näkökulmaa: *eritahtinen akkulturaatio ja erilaiset perhearvot*. Akkulturaatio on David L. Samin ja John W. Berryn luoma nimitys ilmiölle, jossa erilaisista kulttuurisista taustoista tulevat ryhmät kohtaavat (2). Perhesuhteiden kontekstissa akkulturaatio merkitsee sukupolvien välistä neuvottelua siitä, miten uuden yhteiskunnan odotuksiin vastataan ja toisaalta miten turvataan oman kulttuurin arvomaailman jatkuvuus (3). ”Eritahtinen akkulturaatio” tarkoittaa sitä, että eri sukupolvet ovat erilaisissa asemissa suhteessa sekä vastaanottavaan yhteiskuntaan että entiseen kotimaahan (4). Tällä on väistämättä vaikutusta maahanmuuttajaperheen sisäisiin vuorovaikutussuhteisiin, kuten vanhemmuuteen ja lastenkasvatukseen sekä lasten ja nuorten kehitykseen (5). Tutkiessaan eritahtista akkulturaatiota Suomessa Marja Peltola ja Veronika Honkasalo ovat käyttäneet nimitystä eritahtinen kotoutuminen (6), jota käytämme jatkossa.

”Erilaisilla perhearvoilla” viittaamme siihen, että yksilöllisyyttä ja yhteisöllisyyttä painottavat kulttuuripiirteet näyttäytyvät eri kulttuureissa erilaisina perhearvoina säädellen perheenjäsenten välisiä suhteita ja käytäntöjä. Eroja löytyy mm. siinä, miten merkittävänä nähdään vanhempien lapsiinsa kohdistama kontrolli, miten lapsen itsenäistymiseen suhtaudutaan ja missä ikävaiheessa sitä pidetään sopivana (5).

Havaitsimme, että myös omassa aineistossamme kotoutumisen eritahtisuus ja erilaiset perhearvot nousivat tärkeiksi teemoiksi. Analyysissämme osoitamme näiden teemojen konkreettisia ilmenemismuotoja alkoholikasvatukseen liittyvissä erilaisissa arkisissa yhteyksissä. Samalla on kuitenkin vältettävä tekemästä liian yleistäviä johtopäätöksiä ja stereotyyppisiä tulkintoja siitä, minkälaisia maahanmuuttajaperheet ovat ja miten ne eroavat suomalaisista perheistä. On tyypillistä, että maahanmuuttajien perheissä perhesuhteisiin liittyviä, sukupolvien välisiä kompuointeja ollaan taipuvaisia selittämään kulttuurieroilla siinä, missä suomalaisten perheiden vastaavat tilanteet selitetään esimerkiksi luonnollisena lapsen murrosikään liittyvänä kapinointina. Kunkin perheen sisäiset toimintatavat ja arjen käytännöt eivät selity yksinomaan etniseen taustaan tai kulttuuriin perustuvilla selityksillä (4, 5).

Käsittelemme aluksi haastattelemiemme maahanmuuttajien näkemyksiä siitä, millaiseksi he mieltävät perheessä tapahtuvan alkoholikasvatuksen ja mitä toiveita heillä siihen liittyy. Tämän jälkeen tarkastelemme, miten haastateltavat kuvaavat nuorten itsenäistymisen ja perhekeskeisyyden välistä tasapainoa ja sitä, minkälaista roolia alkoholi tässä yhteydessä näyttelee. Lopuksi esittelemme tilanteita, joissa haastateltavat ovat joutuneet tasapainoilemaan erilaisten odotusten välillä alkoholikysymyksiin ja alkoholinkäyttöön liittyvissä normipaineissa. Tuomme esille myös sen, että eri sukupolvet soveltavat näissä kimuranteissa tilanteissa joskus hyvin erilaisia selviytymisstrategioita, mikä on omiaan aiheuttamaan kitkaa perheen sisäisissä sukupolvien välisissä suhteissa. Tulkintojamme havainnollistavissa aineistositaateissa haastateltavien nimet on muutettu.

Alkoholikasvatuksen universaalit toiveet

Yhtä lailla kuin suomalaiset nuoret (luku 2), myös haastattelemamme teini-ikäiset maahanmuuttajanuoret toivovat alkoholiaiheisia keskusteluja vanhempiensa kanssa siitäkin huolimatta, että toisinaan *”se oli nolo”* (Zahra). Alkoholista puhuminen kotona on teini-ikäisten nuorten mielestä tärkeää siksi, että suomalaisessa yhteiskunnassa alkoholia ei voi siivota pois lasten ja nuorten näköpiiristä. Nuoret altistuvat sen vaikutteille joka tapauksessa. Esimerkiksi italialaistaustainen Chiara perustelee asiaa näin:

Chiara: Kun ne näkee niitä vanhempia [oppilaita] siellä koulussa, niin [nuoret] kattoo niitä ja aattelee, että määki haluan mitä noi tekee. Että ne on rohkeita siihen. (Teini-ikäiset nuoret)

Haastattelemamme teini-ikäiset nuoret ajattelevat, että heidän omien vanhempiensa aikuiseksi kasvaminen on ollut verrattain samanlaista kuin heidän oma kasvunsa. Tällä he perustelevat sitä, miksi nuorten ja vanhempien olisi hyvä keskustella, ja miksi nuorten olisi hyvä vastaanottaa vanhempiensa neuvoja. Toisin sanoen osa nuorista ei problematisoinut kulttuurieroja: sitä, että vanhemmat ovat varttuneet mahdollisesti hyvinkin toisenlaisessa ympäristössä ja toisena aikakautena kuin missä he itse kasvavat. Zahra havainnollistaa:

Zahra: Niin, kannattaa kuunnella vanhempia, koska ne on käynyt siinä ajassa ja ne tietää miltä meistä tuntuu. Niin sitten, että varsinkin äitiä, että tytön pitää kuunnella äitiä. Ja isiäkin pitää kuunnella. Koska ne on käyny nää iät ja ne tietää meitä paremmin. Ettei me voida sanoa, että me tiedetään niitä paremmin. (Teini-ikäiset nuoret)

Toisaalta osa nuorista oli sitä mieltä, että kotona vanhemmat eivät näe tarvetta keskustella alkoholista, koska se ei kotikulttuuriin muutenkaan kuulu. Voikin olla, että moni muu nuoruuteen ja varttumiseen liittyvä aihe tuntuu tähdellisemmältä. Vaikka kaikkien nuorten kotona ei alkoholi-aiheisia keskusteluja käydäkään, toive tällaiseen keskusteluun yhdisti kuitenkin kaikkia nuoria.

Zahra: Kotona ei jutella paljon tosta alkoholista, koska kukaan ei perheestä tai ketä mä tunnen mun perheestä, ei juo. Ja sitten tota äitin kans me keskustellaan enemmän seurustelemisesta.

Saba: Meillä keskustellaan aika paljon, koska yläasteella tapahtuu aika monta asiaa ja ne yrittää vaan kertoa, että ei kannata tehdä sitä, et sä joudut ihan kokonaan alkoholistiksi.

(Teini-ikäiset nuoret)

Myös haastattelemamme nuoret aikuiset kuvasivat tilanteita, joissa vanhemmat olivat varoitelleet alkoholinkäyttöön liittyvistä riskeistä. He ovat ymmärtäneet, että alkoholin nauttiminen (täysi-ikäisenä) on vanhempien näkökulmasta periaatteessa hyväksyttävää, kunhan se ei ”mene yli” siten, että ”sä et pysty kontrolloida ollenkaan itseäs” (Josif). Kotona käyty alkoholikeskustelu on nuorten aikuisten mielestä suotavaa ja toivottavaakin, ja se yhdistyy heidän mielestään huolehtimiseen ja vä-

littämiseen. Näin asiaa katsovat Kosovosta Suomeen muuttanut Josif ja kurditaustainen Hawar.

H: Pitäiskö kaikkien vanhempien puhua nuorille?

Josif: Pitäis tai kannattais ainakin.

Hawar: No jos ne välittää niin paljon niin kyl se sit. Kyl siit pitäis puhuu, eiks vaan.

(Nuoret aikuiset)

Siinä missä teini-ikäiset nuoret luonnehtivat kotona käytyjä alkoholi-aiheisia keskusteluja vanhempiensa kanssa osin kiusallisiksi, nuoret aikuiset kokivat niiden olevan järkeviä. Tosin, hekin näkivät tarvetta lisätä, että joskus vähempikin riittäisi.

H: Onks ne ollu teidän mielestä mukavia ne keskustelut?

Hawar: Ne on järkeviä.

Sofija: Riippuu tilanteesta.

Hawar: Järkeviä ainakin on mut, ihan omasta mielestä silleen ei jaksa kuunnella, et joka kerta ne selittää sitä samaa. Mut se on kyl ihan totta. Tiäksä?

(Nuoret aikuiset)

Suoran kasvatuksellisen keskustelun lisäksi teini-ikäiset maahanmuuttajanuoret pohtivat myös epäsuoraa kasvatusta, kuten vanhemman omaa esimerkkiä alkoholinkäytössä. Havaitimme, että maahanmuuttajanuoret hahmottavat vanhempiensa esimerkin voiman hyvin samalla tavalla, kuin miten Jenni Simonen ja kumppanit ovat havainneet suomalaisnuorten asiaa hahmottavan (7). Tämä koski myös meidän aineistomme teini-ikäisiä: Vanhemman oma alkoholinkäyttö toimii teini-ikäisten nuorten kertomuksissa tärkeänä kasvatuksellisenä esimerkkinä, sillä lapset ”ottaa mallia aikuisista” (*Saba*). Myös Ameenah esittää analyttisen perustelun sille, miksi vanhempien pidättäytyminen alkoholista lasten seurassa ehkäisee nuorten juomista.

Ameenah: Se on huono, et jos vanhemmat juo ja polttaa ja kaikkee. Tekee pahaa ja sit tulee kotiin kännissä. Se on vähän kuin esimerkiksi lapselle. Ne ajattelee, että jos joku kysyy et miks sä juot? Niin ei niitten tarvi kun vastata, ”koska mun vanhemmat juo”. Koska ne on saanu sen opin niitten vanhemmilta. Mut sit, jos vanhemmat ei juo, niin sit sen lapsen pitää sanoa jotain ihan muuta, koska se on joku ihan muu syy. Kun ei voi olla vanhempien syytä, koska jos vanhemmat on sanonu siihen jotain ja se on tehny sitä, niin sit se on vähän

kuin sen lapsen syytä. Mut sit jos vanhemmat on tehny kaikkee, niin sitten lapsikin oppii ja se on vanhempien syytä. (Teini-ikäiset nuoret)

Myös nuoret aikuiset uskovat esimerkin voimaan. Heidän mielestään vanhempien omalla esimerkillä on loppujen lopuksi suurempi merkitys kuin varsinaisella keskustelulla alkoholista, ajoittui se sitten miten tahansa. Kaikki palautuu siis siihen, että mitä aikuiset edellä, sitä nuoremmat perässä.

Hawar: Loppujen lopuks kuitenkin kun ne aikuistuu ne lapset, ne tekee samat asiat, eiks periaatteessa. Et sillä ei oo väliä, et kerrot sä nyt vai myöhemmin. (Nuoret aikuiset)

Äitiryhmän näkemykset vanhempien esimerkin voimasta eivät poikkea teini-ikäisten nuorten tai nuorten aikuisten näkemyksistä. Lasten seurassa ei ole hyvä käyttää alkoholia. Parempi siis olisi, että halutessaan juoda, vanhemmat tekisivät sen silloin kun lapset eivät ole lähettyvillä. Esimerkiksi kosovolaistaustainen äiti kuvaa vanhemman esimerkin voimaa seuraavasti:

Ljubica: Lapsista samanlainen tulee. Koska lapsi katsoo [kun] äiti ja isä aina juo ja on humalassa. (Äidit)

Alkoholikysymykset perhekeskeisyyden ja itsenäistymisen puristuksessa

Perhearvojen yhteys alkoholinkäyttöön ja alkoholikasvatukseen liittyviin asenteisiin nousi maahanmuuttajaryhmissä esiin asettuen osaksi yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden välistä jännitettä. Eriäinen suhtautuminen perheeseen onkin mm. Honkasalon maahanmuuttajanuoria käsittelevissä tutkimuksissa nostettu suurimmaksi suomalaisen yhteiskunnan ja heidän oman kulttuuritaustansa väliseksi eroksi (8, 9).

Perheen tiiviys ja perhekontrolli tulivat haastatteluissa esiin esimerkiksi siten, että osalla teini-ikäisistä nuorista oli melko tiukat kotiintuloajat. Kotona oli hyvä olla jo kuudelta tai seitsemältä illalla. Äidit kokivat huolestuttavana sen, että nuoret kulkevat ulkona vapaasti siten, että vanhemmat eivät tiedä, mitä nuoret tekevät. Toisaalta tiukka perhekontrolli tulee esiin myös seurustelukysymyksissä. Alaikäisten nuorten tyttö- ja poikaystäviä ei katsota hyvällä. Thaimaalais- ja irakilastaustaiset äidit olivat tästä yhtä mieltä.

Yuphin: 15–16-vuotiailla nuorilla ei voi Thaimaassa olla tyttö- tai poikaystäviä.

Fatima: Meidän kotimaassa sama.

(Äidit)

Maahanmuuttajaäidit olivat hyvin tietoisia siitä, että suomalaiset nuoret käyttävät alkoholia vanhemmilta salassa. Heidän omissa perheissään perhekontrolli ulottuu myös nuorten alkoholinkäyttöön. Teini-ikäisillä nuorilla puolestaan oli vahva käsitys siitä, minkälaisen vastaanoton he kotona saisivat, jos he tulisivat juopuneina kotiin. Kodin ehdottomuus herätti heissä myös pelkoa. Asiaa käytiin läpi vain mielikuvatasolla, sillä tilannetta pidettiin täysin absurdina, ja nuoret kuvasivatkin vanhempiensa mahdollisia reaktioita osin huumorin keinoin.

Chiara: Ne ois mulle aika vihaisia ja antaisi kotiarestia tai jotain vastaavaa.

Ameenah: Tai [veisivät] lastenkotiin. (hihitystä)

Zahra: Tai sitten ne ois pettyneitä muhun, koska ne aattelis, että oisin ollu vastuullisempi. Silleen. Ne ois vähän pettyneitä ja ajattelis, että oonks mä nyt kuunnellu niitten ohjeita yhtään.

Shanaya: Jos mun vanhemmat tai mun äiti sais tietää..., joo mä oisin haudassa.

(Teini-ikäiset nuoret)

Perhekäsitys on keskeinen siksikin, että perhettä on paljon. Perheeseen voivat kuulua aikuiset lapset puolisoineen ja lapsineen, eli useampi sukupolvi voi asua saman katon alla. Maahanmuuttajaperheissä on usein ylipäätään enemmän lapsia kuin suomalaisessa perheessä keskimäärin. Lisäksi perhekeskeisyyttä korostavissa kulttuureissa vanhempien kunnioittamisella on keskeinen merkitys (9). Maahanmuuttajanuorten näkemyksissä vanhemman auktoriteetin kunnioittaminen osoittaa kypsyyttä ja kapinointia sitä vastaan pidetään lapsellisena (6). Myös oman aineistomme teini-ikäisillä nuorilla oli selkeä käsitys perheen hierarkiasta. Zahra kiteyttää tämän vertauskuvallisesti toteamalla, että vanhemmat tavallaan kulkevat lapsen mukana, lasta johtaen, koko ajan.

Zahra: Ja niin ne vähän johtaa meitäkin. Jos oikeen katottais, niin ne on yks meistä, yks puoli meistä. Sitte meidän pitää kunnioittaa sitä ja sitten kuunnella. (Teini-ikäiset nuoret)

Myös sisaruksilla on usein selkeät roolit: vanhempi sisar huolehtii nuoremmastaan ja toimii tälle esimerkkinä. Peltola ja Honkasalo ovat todenneet, että erityisesti perheenjäsenten välisissä suhteissa maahanmuuttajanuoret saavat tärkeitä kokemuksia jatkuvuudesta vastapainoksi sille epävarmuuden tunteelle, jota kodin ulkopuolisen ympäristön muutospaineet herättävät (6). Ja kuten alla olevasta teini-ikäisten keskustelusta ilmenee, kun sisaruksia on enemmän, on sekä leikkikavereita että tappelupukareitakin enemmän. Mutta riitojahan *”aina tulee, se on rakkautta kato”* (Hawar).

H: Mutta osallistuttko kuitenkin kotona ruoanlaittoon?

Zahra: Mun pikkuveli ei osallistu yleensä, kun sillä on aika paljon kerhoja. Ja sitten se tykkää enemmän olla kavereitten kaa vissiin. Sit mua ärsyttää.

H: Joo, eli eri sisaruksilla on eri jutut?

Zahra: Jos on pikkuväljen vuoro tehdä töitä, niin se ei tee mitään. Mä sit että mitä vitsiä.

(Teini-ikäiset nuoret)

Itsenäistyminen ja sen ajoittuminen kytkeytyvät haastattelemillamme teini-ikäisillä nuorilla täysi-ikäisyyteen. Itsenäistyminen tarkoittaa päättämistä omista asioistaan ja vastuun ottamista itsestä. Zahra kuvaa itenäistymistä seuraavasti:

Zahra: Se on kato kun 18 on omin avuin. Se on, jos se on 18, se on vähän omilla avuin, niin voi ite päättää. Niin että sillon se on valmis päättämään että tekeekö se oikeen vai väärin. (Teini-ikäiset nuoret)

Kun pyysimme nuoria tarkemmin luonnehtimaan, liittyvätkö itsenäistyminen ja alkoholinkäyttö jotenkin toisiinsa, ainakin intialaistaustaiselle nuorelle miehelle yhteys on olemassa.

Rajesh: Kun täyttää 18 haluaa mennä baariin tai juoda alkoholi itse. Voi itsenäistyä. (Teini-ikäiset nuoret)

Teini-ikäisille nuorille itsenäistyminen saattaa mieltä myös fyysiseksi irtautumiseksi kasvuperheestä. Esimerkiksi italialaistaustaiselle Chiaralle *”se tarkoittaa, että vois asua yksin”*. Lapsuudenkodista muutto omaan asuntoon on tärkeä siirtymävaihe kohti itsenäisempää elämää ja itsemääräämisoikeuden lisääntymistä. On syytä tiedostaa, että joissain kulttuureissa sopivaksi katsotun käyttäytymisen rajat, oikeudet ja velvollisuudet saattavat olla hyvinkin epäsymmetriset sukupuolten välillä. Emme tässä

artikkelissa kuitenkin pureudu sen syvemmin sukupuolisensitiiviseen tarkasteluun, sillä aineistomme ei tarjoa siihen riittävästi aineksia.

Sen sijaan 18 vuotta täyttäneiden nuorten aikuisten näkemykset itsenäistymisestä eivät olleet yhtä sidottuja täysi-ikäisyyteen, ja esimerkiksi suomalaisille tyypilliseen varhaiseen omilleen muuttoon nämä nuoret aikuiset suhtautuivat kriittisesti. Peltolan mukaan maahanmuuttajanuoret peilaavat omaa perhettään suomalaiseen perheeseen nostaten esiin oman perhekulttuurinsa myönteisiä puolia. Näin tehdessään he tulkitsevat suomalaislapsille sallitun varhaisen vapauden ennemminkin vanhempien välinpitämättömyytenä kuin nuoren itsenäisyyden ja vapauden symbolina (4).

Hawar: Suomalainen perhe on semmonen. Sitten kun ne [nuoret] on 18, niin ne heittää sen ulos tai ne sanoo et jatka matkaa mies. Tiät sä, se on ihan fakta. Mulla on monta kaveria semmonen, ketä on nyt muuttanut kun ne on täyttänyt 18, muuttanu perheen luota pois. Mutta jos puhutaan ihan maahanmuuttajista, niin mä tiedän semmosia ketkä on 25, niin vanhemmat vielä soittelee ja missä meet, mitä sä teet. Se on ihan, se on vaan enemmän siit kulttuurista ja lasten välittämisestä, tiät sä. (Nuoret aikuiset)

Suomalaiset perhesiteet näyttävät maahanmuuttajien silmissä usein väljiltä (10). Tämä aiheuttaa hämmennystä, sillä heistä vanhemman auktoriteetti on osoitus vastuullisesta vanhemmuudesta (4). Myös oman aineistomme äidit totesivat, että kontrolli on tärkeää ja löysä ote lapsiin piittaamattomuutta. Lasten varhainen lapsuudenperheestä omilleen muuttaminen oli maahanmuuttajaäideille ongelma siksi, että konfliktin tullen nuori voi paeta omaan asuntoonsa ja jättää riidat selvittämättä keskusteluyhteyden katketessa, mikä luo etäisyyttä vanhempien ja lasten välille.

Nawal: Mutta ei kotimaassa, koska kaikki perhe asuu samassa asunnossa. Mutta Suomessa lapset kun 18 vuotta on oma asunto. (Äidit)

Suomalainen perhesuhteiden väljyys ja sitoutumattomuus tuodaan irakilastaustaisen Fatiman ja kurditaustaisen Ariyan puheenvuoroissa esiin muun muassa viittaamalla avioerojen korkeaan määrään ja tästä seuraavaan yhteishuoltajuuteen, joiden he näkevät osaltaan selittävän alaikäisten alkoholikäyttöä.

Ariya: Se on ongelma jos tulee ero ja lapset mihin mä laitan. Tänään menee äidin kanssa ja toinen päivä isän kanssa. Mitä teet kun kasvaa nämä lapset? Ne menee, miten haluaa ja se ongelma on, paljon.

Fatima: Suomessa ei sellaista perhekulttuuria kuin meillä, lapset menevät ja kokeilevat alkoholia.

Ariya: Eri kulttuuri, eri uskonto.

(Äidit)

Maahanmuuttajataustaisten perheiden vahvat perhesiteet ovat kansainvälisten tutkimusten mukaan mahdollisia osittain siksi, että hyvin perhekeskeisistä kulttuureista tulevat maahanmuuttajanuoret pyrkivät itenäistymään myöhemmin kuin heidän uudessa kotimaassaan asuvat ikätoverinsa (3). Joka tapauksessa haastatteluissa ilmeni selvästi, että myös perhekeskeisyyttä korostavat ja alkoholista kieltäytyvät nuoret kaipaavat kodin ulkopuolisia kokoontumisia ja nuorten keskinäisen yhteisöllisyyden tunteen kokemista suojassa vanhempien suoralta vaikutukselta. Suomalaisnuorten alkoholihakuisen viikonloppuviettotavan (11, 12) vaihtoehdoksi haastattelemamme maahanmuuttajanuoret kertoivat löytäneensä alkoholista riippumatonta yhteisöllisyyttä. Heli Niemelä toteaa, että vaikka suomalaisessa nuorisokulttuurissa päihteidenkäyttö on yleensä vapauden merkki, maahanmuuttajanuorille päihdekokeilujen merkitykset ovat huomattavasti ristiriitaisemmat kulttuurien välissä tasapainottelun takia (10). Niinpä maahanmuuttajanuorten keskenäiset vertaisverkostot ovat nousseet heille tärkeiksi vapaa-ajan sosiaalisiksi suhteiksi (8).

Ambivalenssia, oman paikan hakemista ja sukupolvien eritahtista kotoutumista

Tasapainotellessaan erilaisten kulttuuristen odotusten välillä haastattelemamme maahanmuuttajat toivat esiin, kuinka neuvottomia he saattoivat olla kohdatessaan yllättäviä tilanteita. Näiden kokemusten perusteella he kertoivat luoneensa selviytymisstrategioita kotoutuakseen suomalaiseen elämäntapaan alkoholinkäyttöön liittyvissä kysymyksissä.

Alkoholinkäyttö sinänsä ei muodosta kuilua suomalaisten ja maahanmuuttajien välillä. Haastattelemamme maahanmuuttajat tuntevat kyllä alkoholin ja saattavat itsekkin käyttää sitä. Asiat eivät siis ole mustavalkoisia. Esimerkiksi teini-ikäisten nuorten ensimmäiset muistot alkoholista eivät välttämättä mitenkään liity Suomeen. Nuorilla aikuisilla taas oli omiakin kokemuksia alkoholinkäytöstä: joissakin nuorten kokoontumisissa tai kotona alkoholia oli saatettu vähintäänkin maistaa. Lisäksi äitien kuvatussa yleisesti entisen kotimaansa alkoholikäyttökulttuuria ilmeni,

ettei alkoholi ollut vieras aine muslimikulttuurissakaan, joskin suhde siihen on hyvin ristiriitainen (13).

Nawal: Monet muslimit käyttävät alkoholia. Joo. Kotimaassa monet, vaikka ovatkin muslimeja, juovat alkoholia. Kosovossa sama juttu, Irakissa sama juttu. (Äidit)

Tosin kulttuurisen sopimattomuuden takia alkoholinkäyttö ei voi olla niin julkista ja näkyvää kuin mitä se on Suomessa. Julkinen alkoholinkäyttö on esimerkiksi Iranissa paheksuttua, ja alkoholia käyttävät siellä lähinnä miehet.

Ariya: Eivät juo samalla tavalla kuin suomalaiset. Siten että istuvat ulkona ja kaatuvat eivätkä tiedä mitä tekevät.

H: Eli ihan kuka vaan saa, eli juoko miehet pelkästään vai miehet ja naiset?

Fatima: Miehet, naiset ei.

(Äidit)

Maahanmuuttajat pitävät alaikäisten humalahakuista juomista yleisenä suomalaisnuorten käyttäytymisenä. Siihen suhtaudutaan hyvin negatiivisesti. Teini-ikäisten maahanmuuttajien silmin se näyttää hullulta puuhalta, eikä sitä luonnehdita kovin imartelevasti:

H: Ootteko te nähneet esimerkiksi oman ikäsiä usein humalassa?

Kaikki: Joo.

H: Kaikki yhtä mieltä. Miten pahassa humalassa, että miten ne käyttäytyy?

Zahra: Ne on kuin hulluja. Sillee, että ne ei tajuu mitään. Ne kaatuu koko ajan ja tekee tosi tyhmää.

Sonia: Vähän niin kun haamut.

(Teini-ikäiset nuoret)

Toisaalta suomalaisten aikuisten julkinen alkoholinkäyttö ja harhailtavat humalaiset eivät haastattelemiemme maahanmuuttajien näkökulmasta ole yksinomaan hullunkurinen asia. Se koetaan myös uhkaavana ja pelottavana. Joskus se koetaan omia toimintavapauksia rajoittavana. Mahdollisuus satunnaiseen kohtaamiseen humalaisen kanssa pelottaa ja siihen on etukäteen valmistauduttu. Teini-ikäiset nuoret ovat tämän varalle kehittäneet selviytymisstrategioita ja pakosuunnitelmia.

Ameenah: Niin. Jos joku juo, niin se kävelee ihan oudosti ja se näyttää pelottavalta. Ja sitten yöllä mä haluan olla kavereitten kanssa ulkona, jos mä nään niitä jotka kävelee, ne juo ja kävelee tosi oudosti. Sitten juoksen pois sieltä.

H: Onko sama muillakin, et se pelottaa se aikuisten alkoholinkäyttö?

Sonia: Aina kun mä nään mä otan puhelin esiin. Ja laitan 112 valmiiksi, että jos ne tulee puhuu mulle, niin oon valmis.

Saba: Mä juoksen aina pakoon.

Zahra: Mä rukoilen.

(Teini-ikäiset nuoret)

Pelkäämiseen on syynsä. Useat haastateltavamme kertoivat tilanteista, joissa päihtynyt tuntematon suomalainen oli häirinnyt tai ahdistellut heitä. Siinä missä suomalaiset itse omaa alkoholikulttuuriaan ehkä paremmin ymmärtävinä ja siihen kasvaneina saattavat ohittaa humalaisen tai jopa naureskella tämän sekoilulle, muualta Suomeen muuttaneen kokemukset voivat olla toisenlaiset.

Rajesh: Mä en oo pelännyt niitä, mut mä aloin pelkää koska kuukausitte, jotkut kun oli juonu, niin kun ne alkoi haukkuu meitä ja kaikkee ja tuli autolla meidän kimppuun. Kun ne ajoi kovaa, kun ne yritti ajaa meidän päälle. (Teini-ikäiset nuoret)

Suomalaiseen yhteiskuntaan kotoutuminen edellyttää, että maahanmuuttajien on luotava jokin suhde myös paikallisiin alkoholinkäyttötapoihin. Vaikka haastattelemamme teini-ikäiset maahanmuuttajanuoret mieluummin kieltäytyisivätkin alkoholinkäytöstä, he kokevat kuitenkin painetta sulautua suomalaisten nuorten alkoholinkäyttökulttuuriin. He hahmottivat tilanteen siten, että vaihtoehtoina oli joko mukaan meneminen suomalaisten sanelemin ehdoin tai ulkopuoliseksi jääminen. Mikäli valitsee vaihtoehtoista jälkimmäisen, ”*sut hylätään, jos ei juo. Aletaan nimittelemään, kiusataan*” (Zahra). Yläkouluun siirtyminen oli teini-ikäisten nuorten mukaan merkittävä käännekohta, jossa kaveripiirit valikoituvat, ja prosessissa olisi hyvä pysyä mukana. Honkasalo havaitsi tutkimuksessaan, että maahanmuuttajanuoret näkivät pääsyn suosittujen piireihin tarkoittavan käytännössä sitä, että uskottavuutta on lunastettava omaksumalla suomalaisia normeja (8).

H: Mites te näätte, että valitaanko kaveripiirit, ystävät esimerkiksi lukiossa tai yläasteella sen mukaan, että käytetäänkö alkoholia, et mennäänkö juomaan?

Rajesh: Kaikki kaveripiiri, jos joku juo, kaikki haluaa juoda. Jos hän ei juo, hän on eri ryhmässä.

Zahra: Hän on yksinäinen ja...

Rajesh: ...ja pitää hankkia kaveripiiri.

H: Et ne on ne porukat, joissa juodaan ja joissa ei juoda?

Zahra: Niin ja jos menee yläasteelle ja kaveriporukka vaihtuu. Niin sitten sua ei pidetä coolina. Sitten juua tai polttaa. Se johtuu siitä kaveriporukasta.

(Teini-ikäiset nuoret)

Toisaalta osa teini-ikäistenkin maahanmuuttajien ryhmässä tähdensi sitä, että tällaisessa valintatilanteessa valitsisi mieluummin yksin olemisen, jos ehtona kavereiden saamiselle on se, että on mentävä mukaan vastenmielisenä koettuun toimintaan. Myös esimerkiksi somalialaisnuoriin kohdistuvassa tutkimuksessa on tuotu esiin, että somalialaistytöt viettävät vapaa-aikaansa eri tavoin kuin suomalaistytöt ja suhtautuvat päihteisiin kielteisesti, mikä voi heidän mielestään vaikeuttaa ystävystymistä suomalaisnuorten kanssa (10).

Ryhmäpaine tunnistettiin myös nuorten aikuisten ryhmässä, mutta he näkivät enemmän vaihtoehtoja ja liikkumavaraa sosiaalisissa ympyröissään. Kaveripiirejä on erilaisia ja on mahdollista löytää sellainen porukka, jossa voi olla oma itsensä. Nuoret aikuiset tekivät myös eron omien valintojen ja kaveripiirin vaikutuksen välille. He näkivät omat toimintamahdollisuutensa laajemmin kuin miten teini-ikäiset nuoret. Oma kulttuurinen ja uskonnollinen identiteetti toimi tällöin suojana ryhmäpainetta vastaan, eikä ryhmään kuulumisen tunne ollut alkoholinkäytölle alisteinen. Honkasalon mukaan uskonto saattaakin merkitä monelle maahanmuuttajanuorelle tärkeää identiteetin rakennuspuuta, johon he nojaavat epävarmassa tilanteessaan (14). Esimerkiksi kurditaustainen nuori mies, Espar, viittaa nimenomaan uskonnon merkitykseen keskustellessaan omasta suhteestaan alkoholinkäyttöön.

Hawar: Ei mut mä meinaan sitä, et on semmosii kavereit, jotka sanoo et juo juo, painostaa, jos sä sitä meinaat? Sit on tietysti semmosii, et jos sä et oo koskaan juonu, niin ei tarvi tietysti.

Sofija: Mut ei välttämättä tarkota sitä, että jos sä oot 18 et sun täytyy kokeilla tai jotain muuta vastaavaa et.

Espar: Totta.

Hawar: Kuten sanoin se on ihmisestä kii ja kulttuurista, tiiät sä?

Espar: Enimmäkseen uskonnostakin. Ei se niin kulttuurista oo.

Sofija: Niin ja se riippuu kyllä itestä. Ei kukaan sua voi pakottaa mi-
hinkään, jos et sä ite haluu.

Hawar: Jos et osaa ite sanoa ei, niin ei se johdu enää kaveripiiristä.

Josif: Jos sä haluat juoda sä juot, jos sä et haluu sä et juo, se on ihan
normi juttu.

(Nuoret aikuiset)

Tiedustellessamme äideiltä kaveripiirin vaikutusta nuorten alkoholin-
käyttöön, he epäoivivat vielä vähemmän kuin nuoret aikuiset. Vastaukset
ovat vakuuttavia: *”Ei se pakko oo” (Yuphin)*. Äideillä on myös vankka
käsitys lastensa kyvystä vastustaa ryhmäpaineita.

Fatima: On poikakaveri juo paljon alkoholia, mutta meidän poika sa-
noi että vain katsoo, ei juo. (Äidit)

Haastattelujen perusteella näyttää siis siltä, että sulautumispaine suo-
malaiseen yhteiskuntaan on kiinni siitä, minkä ikäinen asiaa arvioi. Van-
hemmalla tai jo täysi-ikäisyyden saavuttaneella nuorella aikuisella on
enemmän elämänkokemuksen tuomaa perspektiiviä ja selkeämpi minä-
kuva kuin teini-ikäisellä nuorella. Lotta Haikkola ja Tuomas Martikainen
ovat korostaneet, että kotoutumisessa maahanmuuttoikä on tärkeä tekijä,
joka vaikuttaa oman aseman löytämiseen vastaanottavassa kulttuurissa
(15). Peltola ja Honkasalo taas havaitsivat, että nuoren varttuessa hänen
lähtömaansa kulttuurista saattaakin alkaa merkitä hänelle enemmän
kuin aikaisemmin (6).

Tarkastelumme osoittaa, että kulttuurien välisen kuilun lisäksi on
otettava huomioon myös sukupolvien välinen kuilu, joka erityisesti alko-
holikysymyksessä – mutta monessa muussakin asiassa – saattaa maahan-
muuttajilla ilmetä voimakkaampana kuin suomalaisilla, sillä eri suku-
polvilla voi olla erilaiset kotoutumistarpeet suomalaiseen yhteiskuntaan.
Esimerkkinä tästä on irakilaisäidin kokemus tuskallinen neuvottomuus
tilanteessa, jossa hänen tyttärensä tulee yllättäen humalassa kotiin.

Fatima: Mun tyttöni kaks vuotta sitten, hän täytti 18 vuotta. Hän
meni ulos kaverin kanssa ja joi alkoholia. Juo, koska hän on täyttänyt
ja haluaa kokeilla mikä se on, miltä se maistuu. Mutta meillä kotona,
emme tiedä mitään. Me menemme nukkumaan. Mä huomaan että tyt-
tö tulee kotiin. Kaverin kanssa tulee kotiin. Tyttöni ja kaveri paljon
juoneet alkoholia. Hän ei tiedä mitään ja hänet laitan sänkyyn. Sitten
ehkä 15 minuuttia, mä huomaan että hän haluaa oksentaa. Oksentaa.
Minä heti menen, mä katson, hän oksentaa paljon ja oksentaa kaikki
sänkyyn. Se on märkä ja likainen. Ensimmäinen kerta sellaista näen,

en tiedä mitä teen. Ensimmäinen kerta hän oli ja kokeili. Ja sitten mä otan tytön, menen vessaan hänen kanssa ja pesen kaiken ja vaatteet pois ja sängystä kaikki pois. Nostan. Mä annoin sitruunamehua hänelle, koska mä en tiedä mitä teen. Sen jälkeen hän meni nukkumaan. Mutta ei juonut toiseen kertaan. Ensimmäinen kerta ja viimeinen kerta.
(Äidit)

Suomalaisvanhempi osaa omien kokemustensa perusteella toimia vastaavassa tilanteessa, mutta Fatimalle koko ilmiö oli vieras, uusi ja yllättävä. Hän ei tiedä, miten tulisi toimia tai miten hän voisi parhaiten auttaa tytärtään.

Äitien haastattelussa esiin nousi myös huoli alkoholia käyttävien suomalaisnuorten ei-toivotusta vaikutuksesta omiin lapsiin. Omia lapsia haettiin suojella suomalaisilta vaikutteilta kontrolloimalla lapsen ystäväpiiriä. Vanhemmat saattavat siis olla poikkeiloin tiellä lasten pyrkiessä kotoutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan, jos perheessä ei löydy yhteisymmärrystä sille, ovatko tarjolla olevat vaikutteet sopivia vai eivät. Hyviksi osoittautuvat suomalaiskaverit hyväksytään ja heillä on lupa tulla vierailemaan perheen kotiin. Lisäksi äidit pitävät tärkeänä sitä, että lapset noudattavat kulttuurisia ja uskonnollisia sääntöjä myös kodin ulkopuolella.

Ariya: Minun lapset Suomessa, menee koulussa Islamin mukaan. Ei syö verta. Ei syö lihaa. Koulussa aina. Ja päiväkodissa.

Nawal: Meillä sama.

Ariya: Vaan erilainen uskonto.

H: Joo, että on paljon sääntöjä.

Fatima: Uskonto on niin vahva.

(Äidit)

Haastattelemllemme maahanmuuttajaäideille on luontevampaa toimia kotimaansa kulttuurisen arvomaailman mukaan. Tämän voisi olettaa johtuvan siitä, että he ovat itse kasvaneet ja eläneet suuremman osan elämästään kotimaassaan. Toisaalta heidän oma elinpiirinsä on usein suppeampi, ja he saattavatkin täten olla vähemmän alttiina uuden kotimaansa vaikutteille ja normidotuksille kuin heidän lapsensa. Heidän on helpompaa pitää kiinni lähtömaansa arvomaailmasta. Peltolan tutkimuksessa kävi ilmi, että koska vanhemmille entisen kotimaan kulttuuriset perinteet ovat arvokkaita, he asettivat tärkeäksi tehtäväkseen siirtää ne lapsilleen (4). Näin ollen vanhemmat voivat kokea nuorten kääntymisen kohti suomalaisia tapoja yhteisöllisyyttä loukkaavana irtiottona ja liian varhaisena itsenäistymispyrkimyksenä, mikä puolestaan koettelee yhteisöllisille kulttuureille ominaista vanhemman auktoriteetin kunnioittamista. Ai-

kaisemmissa tutkimuksissa on tuotu esiin maahanmuuttajavanhempien kokemuksia siitä, että nuoret liukuvat pois heidän vaikutuspiiristään (1). Peltolan tutkimuksessa maahanmuuttajavanhemmat nostivat yhdeksi haasteeksi sen, että Suomessa heidän lapsensa eivät enää samalla tavalla kuuntele heitä siten kuin lapset kuuntelevat vanhempiaan heidän entisessä kotimaassaan (4). Äitiryhmään osallistuneet Yuphin ja Fatima jakavat yhteisen kokemuksen tästä:

Fatima: Mulla joskus nuorin tyttö ei kuuntele, ei kuuntele.

Yuphin: Ei kuuntele mitä puhun. Soitan että tunnin päästä kotiin. Menee kaksi tuntia, ja soitan taas.

Fatima: Joo meidän tyttö sama. Monta kertaa mä soitan, ei vastaa, ei vastaa, se lätkäsee kiinni. Hän sanoo että häiritsee.

Yuphin: Häiritsee. Mä soitan koko ajan. Hän sanoo monta kertaa, ei jaksa. Ei kuuntele mitään.

Fatima: Mun tyttö tuli Suomeen kun oli neljävuotias. Se on täällä kasvanu.

(Äidit)

Honkasalo kyseenalaistaa sen yleisen näkemyksen, että mikäli maahanmuuttajanuori jää syrjään, se selittyisi ”*kireillä maahanmuuttajavanhemmilla*” (8). Asetelma voi olla päinvastainen: maahanmuuttajavanhemmat ovat halukkaita neuvottelemaan ja sopeutumaan uudenlaisiin tilanteisiin (4). Eräs selviytymisstrategia äitiryhmämme haastattelussa olikin se, että suomalaisesta kulttuurista omaksutaan tietoisesti sen hyvät puolet ja jätetään huomioimatta sen huonot puolet. Huonoja puolia edustaa kiistatta suomalainen alkoholikulttuuri. Kurditaustainen Ariya sanoittaa tämän seuraavasti:

Ariya: Joo mulla mies kotona aina sanoo lapsille, että Suomessa on paljon hyvä kulttuuri ja huono kulttuuri. Kaikilla kansoilla hyvä kulttuuri ja huono kulttuuri on. Hän sanoo lapsille että ottaa hyvät puolet. Mutta hyvää ei ole, jos paljon juo alkoholia. Koska mä olen nähnyt ihmisiä, jotka juo paljon alkoholia ja sen jälkeen se hitaasti menee pois. Se sairaus tulee. Mutta enemmän mies on sanonut lapsille: Älä ota huumeita. Meillä pelkää enemmän huumeita. Mutta meidän lapset ei edes polta tupakkaa. Mutta pitää aina sanoo ja se muistetaan aina. (Äidit)

Toisin sanoen vanhemmat eivät ole sitä vastaan, että heidän lapsensa omaksuvat suomalaisia tapoja, mutta tämä tulisi tehdä siten, että se ei loukkaa oman kulttuuriperinteen ajattelutapoja. Haasteeksi tässä nousee

se, ovatko vanhemmat ja lapset yhtä mieltä siitä, mitkä puolet suomalaisessa yhteiskunnassa ovat hyviä ja mitkä huonoja – esimerkiksi näkevätkö vanhemmat alkoholin osuuden suomalaisessa ryhmänmuodostusprosessissa samoin kuin miten teini-ikäiset nuoret asian hahmottivat.

Eri sukupolvilla erilainen ja eritahtinen kotoutumisstrategia voi mahdollisesti kasvattaa kuilua sukupolvien välille, sillä nuoret ovat tiiviimmin valtakulttuurin vaikutuksen alaisena kuin heidän mahdollisesti heikommin suomea puhuvat ja vähemmän suomalaisiin kontaktissa olevat vanhempansa. Näin nuoret saattavat rakentaa uusia kulttuurisia muotoja elämänpiiriinsä kuuluvista aineksista nopeammin kuin heidän vanhempiensa sukupolvi. Nuorilla on lisäksi oman elämänvaiheensa vuoksi suurempi tarve liittyä perheen ulkopuolisiin verkostoihin kuin äideillä. Alkoholi, joka jo itsessään on vaikea aihe itsenäistymisprosessissa, tuo siis maahanmuuttajaperheissä omat haasteensa tasapainoiluun kahden kulttuurin ja kahden sukupolven normiodotusten välillä.

Lopuksi

Käsittelimme tässä luvussa, millaiseen muotoon alkoholikasvatus asettuu Suomessa asuvien maahanmuuttajien perhesuhteissa, ja millaisia keinoja maahanmuuttajilla on käytettävissään pyrkiessään löytämään oman paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa alkoholilla on oma merkittävä roolinsa. Näitä kysymyksiä tarkastelimme erilaisten perhearvojen ja eritahtisen kotoutumisen näkökulmasta. Keskeinen havaintomme on, että haastattelemamme maahanmuuttajat suhtautuvat suomalaiseen alkoholinkäyttöön ristiriitaisin tuntein ja että suomalaiset alkoholinkulttuuriin kytkeytyvät vaikutteet herättävät heissä enemmänkin pelkoa ja suojautumisen tarvetta kuin ihailua tai samaistumistoiveita.

Verrattuna suomalaisiin perhesuhteisiin maahanmuuttajaperheitä luonnehtii se, että sukupolvi-problematiikan rinnalla kulkee toinenkin alkoholikulttuuriin varttumiseen haasteita tuova ulottuvuus: kotoutumisen erilaiset vaiheet ja vivahteet. Jos äidit ovat tiiviisti kiinni entisen kotimaansa kasvatuskäytännöissä, arvoissa ja asenteissa, perheen nuoret ovat selkeämmin erilaisten kulttuuristen odotusten puristuksessa: he osallistuvat halutessaan erilaiseen kodin ulkopuoliseen toimintaan, mikä luo edellytykset kokonaisvaltaisemmalle integroitumiselle.

Tutkimuksissa on todettu, että jatkuva kontakti paikalliseen yhteiskuntaan koululaitoksen kautta johtaa siihen, että maahanmuuttajanuoret oppivat niin kielen kuin muitakin uudessa yhteiskunnassa tarvittavia taitoja vanhempiaan nopeammin (6). Voisi ajatella, että maahanmuuttajanuorilla on vanhempiaan enemmän pelimerkkejä käytettävissään (1).

Heillä on laajemmat valinnanmahdollisuudet, mutta toisaalta he kohtaavat kulttuurien väliset ristiriidat voimakkaammin. Ottaen huomioon maahanmuuttajanuoriin kohdistuvan ryhmäpaineen ja vanhempiaan voimakkaamman integroitumisen tarpeen, heidän asemansa ei ole helppo. He joutuvat tasapainottelemalla hakemaan omaa paikkaansa kahden kulttuurin välissä (9) ja tekemään ratkaisuja ja kompromisseja siitä, keiden asettamiin normipaineisiin he vastaavat. Voi syntyä vastakkainasettelu: joko valitaan suomalaisuus kokonaisuudessaan tai käännyttään siitä kokonaan pois (8). Anne Alitolppa-Niitamo kuvaa maahanmuuttajanuorten olevan perheen ja yhteiskunnan jäsenyyksien välimaastossa, jossa ymmärrystä heidän valinnoilleen ei löydy omassa yhteisössä, mutta ei myöskään vastaanottavassa yhteiskunnassa (1). Antti Herranen ja Jatta Kivijärvi huomauttavat, että kahden kulttuurin väliin jäävä tila on yksilölle hankala, mutta ainoa vaihtoehto, sillä omaan yhteisölliseen tilaan jääminen saattaa estää uuteen kotimaahan sopeutumisen (16). Alkoholinkäytön osalta tämä näyttäisi kansainvälisten tutkimusten mukaan johtavan siihen, että maahanmuuttajien alkoholinkäyttötavat alkavat ennen pitkää muistuttaa heidän uuden kotimaansa käytäntöjä, viimeistään toisessa polvessa (17). Erityisesti eritahtiseen kotoutumiseen liittyvät sukupolvien väliset konfliktit perheen sisällä voivat laukaista nuorten kulttuuri-taustaansa runsaamman päihteiden käytön (18).

Lisäksi on aiheellista kysyä, missä määrin näissä törmäystilanteissa on kyse kulttuurien ja missä määrin sukupolvien välisestä kuilusta. Samalla kun kulttuurieroilla selitetään ihmisten valintoja ja näkemyksiä, on siihen otettava riittävästi etäisyyttä, jotta näkisimme myös yksilölliset valinnat ja näkemykset. Maahanmuuttajanuoret ovat ryhmä, jossa kulttuuriset taustat voivat poiketa toisistaan hyvinkin paljon (9). Toisaalta myös sukupolvinäkökulma saattaa johtaa tarpeettomaan kulttuuriseen, etniseen tai uskonnolliseen yleistämiseen, jossa ei tunnisteta yksilöiden välisiä eroja. Siksi myös sukupolvikäsitteen käytössä on hyvä pitää mielessä sen sisältämät mahdolliset vaihtelut. (15.)

Muista kulttuureista Suomeen muuttavat ovat itse myös aktiivisina toimijoina luomassa suomalaista alkoholikulttuuria. Osallistumalla monin eri tavoin suomalaiseen yhteiskuntaan ja identifioitumalla sen jäseniksi he tuovat samalla suomalaiseen kulttuuriseen kirjoon vaikutteita lähtömaidensa kulttuurivarannosta – eikä alkoholikulttuuri ole tästä mikään poikkeus. Niinpä kun puhumme suomalaisesta alkoholikulttuurista, on esitettävä kysymys, mitä tällä tarkoitamme. Perinteistä suomalaista viinapäättä (19) vai kansainvälistymisen myötä jatkuvasti muotoutuvia, uusia tapoja ja tyylejä käyttäviä alkoholia. Kuinka yhtenäisestä kulttuurista voimme puhua kun puhumme suomalaisesta alkoholikulttuurista tai suomalaisesta perhekulttuurista?

LÄHTEET

- 1 Alitolppa-Niitamo, Anne 2003: Liminaalista jäsenyyteen. Somalinkielisten nuorten siirtymien haasteita. Teoksessa Päivi Harinen (toim.): *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 17–32.*
- 2 Sam, David L. – Berry, John W. 2010: Acculturation: When individuals and groups of different cultural backgrounds meet. *Perspectives on Psychological Science* 5, 472–81.
- 3 Kwak, Kyunghwa 2003: Adolescents and their parents: A review of intergenerational family relations for immigrant and non-immigrant families. *Human Development* 46, 115–36.
- 4 Peltola, Marja 2014: Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki.
- 5 Alitolppa-Niitamo, Anne 2010: Perheen akkulturaatio ja sukupolvien väliset suhteet. Teoksessa Tuomas Martikainen – Lotta Haikkola (toim.): *Maahanmuutto ja sukupolvet. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 45–64.*
- 6 Peltola, Marja – Honkasalo, Veronika 2010: Monikulttuuriset perheet sukupolvisuhteina ja kontrollin kohteina. Teoksessa Anu-Hanna Anttila – Kristiina Kuussaari – Tiina Puhakka (toim.): *Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinoloit -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, THL, Valtion nuorisosiain neuvottelukunta, Helsinki.*
- 7 Simonen, Jenni – Kataja, Kati – Pirskanen, Henna – Holmila, Marja – Tigerstedt, Christoffer 2015: Luottamista ja harhauttamista. Vanhempien ja lasten alkoholinkäyttöä koskeva vuorovaikutus nuorten kuvaamana. *Yhteiskuntapolitiikka* 80, 365–76.
- 8 Honkasalo, Veronika – Harinen, Päivi – Anttila, Reetta 2007: Yhdessä vai yksin erilaisina? Monikulttuuristen nuorten arkea, ajatuksia ja ajankäyttöä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki.
- 9 Honkasalo, Veronika 2011: Tyttöjen kesken: monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki.
- 10 Niemelä, Heli 2003: Erottautumista ja ystävyyttä. Somalialaistytöjen käsityksiä ja kokemuksia suomalaisista tytöistä. Teoksessa Päivi Harinen (toim.): *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 91–121.*
- 11 Maunu, Antti 2014: Yöllä yhdessä. Yökerhot, biletyt ja suomalainen sosiaalisuus. Helsingin yliopisto, Sosiaalitietien laitos, Helsinki.
- 12 Maunu, Antti – Simonen, Jenni 2010: Miksi juodaan? Nuoret, humala ja sosiaalisuus. Teoksessa Pia Mäkelä – Heli Mustonen – Christoffer Tigerstedt (toim.): *Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. THL, Helsinki, 85–98.*
- 13 Matthee, Rudi 2014: Alcohol in the Islamic Middle East: Ambivalence and Ambiguity. *Past and Present* 9, 101–22.
- 14 Honkasalo, Veronika 2004: Kulttuuriin puetut nuoret. Uskonto maahanmuuttajanuorten puheessa. *Nuorisotutkimus* 2, 20–33.
- 15 Martikainen, Tuomas – Haikkola, Lotta 2010: Johdanto. Sukupolvet maahanmuuttajatutkimuksessa. Teoksessa Tuomas Martikainen – Lotta Haikkola (toim.): *Maahanmuutto ja sukupolvet. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 9–43.*
- 16 Herranen Jatta – Kivijärvi Antti 2012: Monikulttuurinen yhteisöllisyys: yhteyden ehdot ja tilat. Teoksessa Karin Filander – Marjatta Vanhalakka-Ruoho (toim.): *Yhteisöllisyys liikkeessä. Kansanvalistusseura, Helsinki, 159–186.*
- 17 Hurcombe, Rachel – Bayley, Mariana – Goodman, Anthony 2010: Ethnicity and alcohol. A review of the UK literature. Joseph Rowntree Foundation, York, UK.
- 18 Buchanan, Rachel Lee – Smokowski, Paul Richard 2009: Pathways from acculturation stress to substance use among Latino adolescents. *Substance Use & Misuse* 44, 740–62.
- 19 Mäkelä, Klaus 1999: Valtio, väkijuomat ja kulttuuri. Kirjoituksia Suomesta ja sosiologiasta. Gaudeamus, Tampere.